

Josep Olivella i Rafel Subirana Converses al museu

Lluís Subirana

Any del centenari del naixement de Josep Olivella i Astals

Josep Olivella i Astals va néixer a Sabadell el 24 de desembre del 1896, al número 45 del carrer del Raval de Fora. El 12 de gener del 1908 naixia a Esparreguera Rafel Subirana i Ollé. Instal·lat a Sabadell des del 1951, a inicis dels 70 s'iniciava entre els dos personatges una ferma i sincera amistat. Tots dos provinents de famílies humils, tenien en comú un mateix anhel de superació i de servei que, per camins diferents, els ha permès aconseguir la consideració i el respecte dels seus conciutadans i el reconeixement oficial per la seva meritòria tasca. Repassem, però, alguns dels principals trets biogràfics que defineixen la personalitat dels dos amics.

El mestre Olivella va fer els primers estudis a l'Escola Pia i el 1914 va ingressar a l'Escola Municipal de Música, dirigida per Josep Masllovet, per tal d'ampliar els estudis musicals iniciats amb mossèn Rodamilans a l'escolania de la Puríssima Concepció. La seva incipient vocació musical donaria els seus fruits a través d'una intensa activitat en el camp del cant coral. L'Orfeó de Sabadell va ser una de les entitats a les quals va dedicar una bona part de la seva vida. El 1913 va ingressar-hi com a cantaire i després, sota el guiatge del mestre Planas, en va ser sots-director i mestre auxiliar.

Paral·lelament, influït pels moviments romàntics de l'època, el mestre Olivella es va convertir en un dels més entusiastes seguidors i promotors de l'obra claveriana. Només amb 18 anys ja dirigia l'Agrupació Coral La Industrial, entitat de reconegut prestigi entre el conjunt de les corals claverianes del país i que va restar unida per sempre a la vida del mestre. La seva capacitat de treball, la seva bonhomia, el seu caràcter

afable i la seva constant predisposició a la causa claveriana propiciaven que altres entitats demanessin el favor del seu mestratge. Així, entitats com la Societat Glòria Sentmenat, de Sentmenat, la Societat Coral La Aliança i la coral El Vallès, de Ripollet, les sabadellenques del Centre Sabadellès (Gelats), la Societat Coral Recreativa El Ciervo, la Nova Estrella i El Lliri, o la Societat Coral La Il·lustració Artística, de Sant Quirze del Vallès, van tenir l'honor de cantar sota la seva direcció.

Tota aquesta intensa aportació al moviment coral no el va privar de participar en altres importants aspectes de l'activitat musical sabadellenca, sense oblidar la seva tasca pedagògic-musical entre la mainada de la ciutat. És lògic que tot aquest devessall de mestratge i generositat intentés ser recompensat amb diversos

homenatges i actes de reconeixement a la seva vàlua humana i musical. Entre ells, dos tenen una especial significació: la Medalla al Mèrit Claverià, l'any 1961, i la imposició de la Medalla de Plata de la Ciutat, l'any 1978.

Cal recordar també la relació del mestre Olivella amb la sardana. A més de les seves composicions corals, va voler aportar el seu gra de sorra a la causa sardanista, a la qual sempre restà amatent. Títols com *Maria*, *L'hereu de casa*, *Tere gentil*, *Esclat juvenil*, *L'encís de Lloret de Mar*, *Pomells d'Horta*, *Febrer joiós* i *Recordança d'un abril* avalen aquesta consideració.

Rafel Subirana, que es defineix a ell mateix com *un home de museu*, és un autèntic autodidacte. Treballador del ram de l'aigua des dels 12 anys, va fer també de fuster, envernissador i porter en un taller metal·lúrgic. Sense uns estudis bàsics –es pot dir que no va aprendre a escriure correctament fins

als vint anys-, ha estat capaç de dedicar-se a una important tasca d'investigació arqueològica que ha desenvolupat amb apassionament i constància. Sempre amb el cor dividit entre el seu poble nadiu i la ciutat que el va acollir, la seva aportació a la cultura sabadellenca té la màxima expressió durant els anys que va exercir de conservador al Museu d'Història del carrer de Sant Antoni. La seva humilitat, el mantenir-se sempre en un segon terme, la seva pacient i callada tasca de recerca entre els vells lligalls de l'Arxiu Històric, les excavacions pel terme buscant nous vestigis del passat, no han impedit el reconeixement ciutadà per les moltes activitats i iniciatives que ha dut a terme durant molts anys d'intensa activitat.

Promotor principal de la creació de la prestigiosa Agrupació Astronòmica, els treballs i col·laboracions amb entitats com Òmnium Cultural, Fundació Bosch i Cardellach, Unió Excursionista i Joventuts Musicals han estat reconeguts amb l'homenatge que aquestes li van tributar l'any 1988. Els articles al Diari de Sabadell i a la revista Quadern; els llibres dedicats a Sabadell: *Les arrels de Sabadell* (1963), *Dites i paraules en ús a Sabadell* (1967) i *Obra sabadellenca* (1969) són només una mostra de la seva identificació amb Sabadell i la cultura ciutadana. Identificació que li valdria el reconeixement oficial en ser-li concedit l'any 1989 el títol de Fill Adoptiu de Sabadell.

Amb aquests precedents, si el destí feia possible la coneixença entre els dos entranyables personatges, lògicament s'havia d'iniciar entre ells una relació d'amistat i afecte basada en una mútua i sincera admiració, com així es va esdevenir. Les ànsies investigadores de Rafel Subirana, la seva innata curiositat d'esbrinar el passat, d'escatir fets i circumstàncies, de saber com era el Sabadell del passat a través de vivències personals, van trobar en la personalitat afable i la bonhomia del mestre Olivella un terreny adobat. Per això, sumades les ganes de saber de l'un amb les ganes d'explicar de l'altre, van convenir de fer unes trobades setmanals per tal de fer efectiu aquest traspàs de coneixements.

Així ho fa constar Rafel Subirana en una anotació datada el 4 d'octubre de 1974:

Després d'haver tingut algunes entrevistes amb el senyor Olivella, hem quedat que ell vindrà normalment els divendres, aquí al museu, i portarà un escrit que sempre estarà

relacionat amb els records de la seva joventut i amb coses d'aquí Sabadell. Avui, doncs, serà el primer dia, i el primer article es referirà al lloc que en deien "la Cobertera".

Per tant, cada divendres, a mitja tarda, el mestre Olivella s'encaminava al Casal Casanovas, del carrer de sant Antoni, seu del Museu d'Història. Durant la setmana, sobre uns fulls de paper amb un fons quadriculat, amb una cal·ligrafia menuda i perfectament llegible, amb les lletres amorosament dibuixades com si fossin notes sobre un pentagrama, havia anotat el tema a explicar. Rafel Subirana l'esperava disposat a no perdre's detall, paper i llapis a punt. Dins la silenciosa sala de la biblioteca o asseguts al pati, si el temps ho permetia, els dos amics intercanviaven records, s'explicaven vivències i rememoraven enyors i anhels que el pas del temps havia reclus en la memòria.

Tal com especifica l'anotació, la primera d'aquestes converses programades es va celebrar el divendres 4 d'octubre de 1974 i el tema exposat feia referència al lloc dit "la Cobertera". Successivament, llocs i personatges relatius al Sabadell rememorats pel mestre Olivella eren traspassats al coneixement d'un receptiu Subirana, que anava guardant, com un tresor, les *lliçons d'història* de l'amic. Els balls de carrer, la plaça del Mercat, el Cementiri Vell, l'Avi Mulà, la plaça Major o plaça Vella, la plaça de l'Àngel i els seus voltants, les places de sant Roc i del Dr. Robert, la Rambla, etc., van ser alguns dels temes evocats pel mestre Olivella.

Les converses sovint anaven més enllà del tema exposat sobre el paper. Ho demostra una anotació feta el dia 18 d'octubre:

Avui la conversa ha estat principalment enfocada a un tema tan divers com és l'astronomia. El senyor Olivella ha començat explicant el que ell creia del sol, de la lluna i de les transformacions geològiques que en el decurs dels temps ha tingut la terra. El motiu d'aquesta conversació va lligada, en certa manera, al tema d'avui sobre els cementiris i l'existència espiritual de les persones després de morir i en una suposada marxa de l'ànima pels espais que han fet derivar la conversa sobre temes d'astronomia. Sobre això, tots dos hem coincidit, però, que aquestes teories són degudes a la influència religiosa inculcadora de temors i de misteris sobre les persones que necessiten, per diverses causes, creure en aquestes coses.

JAUME CODINA I PONT
ADMINISTRADOR DE FINQUES

Concepció, 25, 1r - Tels. 726 03 45 - 727 33 01 - 08202 SABADELL

Rambla de Sabadell, 82 • SABADELL
Telèfon 726 57 85

Ferrán Alsina, 38-40 - Tel. 726 62 22
Sant Antoni, 34 - Tel. 726 05 46
SABADELL (Barcelona)

Forçosament, per l'edat dels dos amics, moltes vegades s'havien de referir a situacions o fets ocorreguts durant la seva joventut. Diuen que com més gran et fas més fàcil és recordar fets de la infància o la joventut que d'altres esdevinguts de fa poc temps. La conversa del dia 25 d'octubre en pot ser una bona mostra:

Avui el senyor Olivella m'ha explicat un fet molt curiós. M'ha dit que quan tenia 12 o 13 anys els matins feia de dependent en una casa de teixits. Un dia, en plegar, li van donar un paquet perquè a les set de la tarda el portés a l'estació, on un senyor viatjant que passaria per Sabadell, en un tren procedent de Barcelona, el recolliria per prosseguir destinació a Terrassa. Resulta, però, que aquella tarda, prop de casa seva, es feia un ball de carrer i, naturalment, no se'l volia perdre. Tan entusiasmada estava amb la música, el ball i segurament amb la balladora, que no va pensar en cap moment amb l'encàrrec, fins que la seva mare, en veure que no tornava a buscar el paquet, li hi va portar. Llavors cames ajudeu-me a córrer cap a l'estació. En el moment d'arribar-hi el tren ja en sortia. En una acció temerària va fer un salt i es va enfilar al tren en marxa. Va resseguir tots els vagons mostrant el paquet i el viatjant de Barcelona no apareixia per enlloc. En arribar a Terrassa va baixar, va comprar un bitllet i en el pròxim tren retornava a Sabadell. L'endemà, en tornar a la feina amb el paquet, només va explicar que havia anat a l'estació i que no havia trobat ningú que recollís el paquet. Efectivament, dos dies després, el viatjant es presentava a la botiga a recollir-lo i confirmà que aquell dia no havia pogut anar-hi.

Encara que no ho diuen les anotacions, cal suposar que al jove Olivella li devia saber més greu haver hagut de marxar corrent dels braços de la balladora que totes les angoixes patides en aquella curiosa incidència.

A partir del 1975 les converses són ja majoritàriament orals. Tot i la insistència de Rafel Subirana, el mestre Olivella només escriu de tant en tant. Això fa que les anotacions fetes per Subirana siguin més extenses. En una del 22 de gener de 1975 hi trobem:

Estic content d'haver aconseguit que el senyor Olivella torni a escriure, ja que em deia que no volia continuar fent-ho, perquè considerava les seves coses massa senzilles i personals. Una de les coses que em demana és que no vol que consti el seu nom, ja que, com que diu que no és escriptor ni historiador, les coses no li surten com voldria i que val més que no ho sàpiga ningú i m'ho guardi per a mi sol. Cosa que no faré, perquè prescindint que el text estigui més o menys ben escrit, el que interessa són les seves explicacions i els records viscuts per ell al Sabadell de principis de segle.

A mesura que s'anaven succeint les trobades, les evocacions del mestre Olivella sobre coses de la seva joventut i del Sabadell d'aquell

temps, que era el que més interessava Rafel Subirana, deixaven pas a la narració de les vivències a l'entorn del *gran tema* de Josep Olivella: la música. Els seus mestres, les agrupacions corals, l'Orfeó de Sabadell, les actuacions, el treball de direcció i tot el que envoltava la seva activitat musical eren el principal motiu de conversa. Pacientment, Rafel Subirana n'anava prenent notes. Moltes vegades el mestre Olivella apareixia acompanyat d'algun amic o company de la coral. Això feia que, cada vegada més, el tema de conversa quedés més lluny de la finalitat inicial. Les anotacions d'abril i maig són molt breus i fetes en dies alternatius: unes el dimecres, altres el dijous... Ja no es parlava de coses d'abans, com ho demostra l'anotació del dia 5 de juny:

Només hem concretat que el pròxim diumenge vindran a visitar el museu més de 100 cantaires de les Societats Corals de Gelida, conjuntament amb altres d'aquí Sabadell. Segons calcula el senyor Olivella, podrien ser més de 200 els visitants, i veig difícil de poder-los atendre i explicar-los tot el contingut. Intentaré, però, fer el màxim per a complaure'ls a tots.

La darrera anotació correspon a la conversa mantinguda el 19 de juny de 1975. I acaba així:

Si algun dia el senyor Olivella em torna a explicar coses tradicionals o històriques, referides al temps de la seva joventut, aleshores tornaria a deixar-les anotades. Però, per ara, val més acabar aquí.

Efectivament, aquí van acabar les anotacions, però les converses van continuar. Els dos amics van seguir veient-se. Es saludaven respectuosament i s'interessaven l'un per l'altre, sempre tractant-se de vostè: senyor Subirana això, senyor Olivella allò. Conversaven una estona i s'acomiadaven.

Aquestes converses van quedar interrompudes per sempre més el dia 22 d'octubre de 1981. El mestre Olivella va emprendre un altre camí, que no portava al museu. A Rafel Subirana li va semblar que el silenci entre les gruixudes parets del casal s'havia fet més intens, l'ambient més fred, la solitud més angoixant...

Desitjo que trigui molt a passar, però estic segur que quan els dos amics es retrobin en un punt d'aquest firmament que des del pati del museu tots dos contemplaven en fer-se fosc, es saludaran afablement i educadament, i reprendran la conversa. Rafel Subirana agafarà paper i llapis i li dirà:

Senyor Olivella, vostè que ja fa temps que és aquí, expliqui-me'n coses.